

Yerel Yönetimler Bağlamında Engellilik Literatürüne İlişkin Bir Değerlendirme

Öznur Küçükkeleşçi¹

Sena Şahin²

Özet

Engellilik, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Aynı zamanda karmaşık ve çok boyutlu bir niteliğe sahiptir. Bunun doğal sonucu olarak farklı disiplinlerde ele alınmıştır. Başlangıçta tıbbi kökenli çalışmalara konu olan engellilik; zamanla mimarlık, sosyoloji, eğitim, kentsel tasarım, yerel yönetimler gibi alanlarda ele alınmıştır. Son dönemlerde de yerel yönetimler alanındaki çalışmalar yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda bu çalışmada yerel yönetimler kapsamında engellilikle ilgili mevcut literatürü inceleyerek, yerel yönetimler alanında gerçekleştirilen çalışmaları değerlendirmek amaçlanmıştır. Çalışma, yerel yönetimlerin engelli bireylerin yaşam kalitesini arttırmaya yönelik politika ve uygulamalarını ele alan literatürün genel çerçevesini ortaya koymakta ve bu alandaki araştırma boşluklarını belirlemektedir. Çeşitli veri tabanlarından yararlanılarak elde edilen uluslararası ve ulusal literatürde yer alan çalışmalar taranmıştır. Bu kapsamda 2009-2025 yılları arasında yayınlanan İngilizce ve Türkçe çalışmalar; doküman incelemesi yöntemi ile amaç, yöntem, kapsam ve sonuçları bakımından incelenmiştir. İncelenen çalışmalardan 11'i İngilizce ve 32'si Türkçe olmak üzere toplam 43 eser, çalışmaya dâhil edilmiştir. Böylece her bir çalışma derinlemesine analiz edilerek farklılıkları ve benzerlikleri açısından değerlendirilmiştir.

1. Kavramsal Çerçeve

Türk Dil Kurumu Sözlüğü' ne göre engel; herhangi bir şeyin olmasını önleyen, her türlü sebep, mania, pürüz, handicap anlamında kullanılmaktadır (Şahin ve Çiftçiyıldız, 2024:039). Aynı sözlükte engellilik “vücudun eksik veya

1 Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, oznuruludag@hotmail.com.tr, ORCID: 0000-0001-9025-6779

2 Araştırma Görevlisi, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, sena.sahin@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2728-9839

kusurlu olması ve özürllülük durumu” şeklinde tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr, 2025). Bu tanım engelliliğin en basit tanımlarından biri olarak literatürde yer almaktadır. Bununla birlikte engellilik, karmaşık ve çok yönlü olmasından dolayı engellilik farklı şekillerde tanımlanmıştır. Kavramsal açıdan engellilik; toplumların inançları, değerleri, kültürel yapıları, bakış açıları gibi pek çok sebeple farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu bakımdan engellilik, toplumların ya da bireylerin sahip oldukları bilgi ve tecrübelerine göre şekillendiği için kavramın genel bir tanımı yapılamamıştır (Kalaycı, 2020:86). Öyle ki yasal düzenlemelerde bile farklı tanımları yapılmıştır. Örneğin; Dünya Sağlık Örgütü engelliliği, “Bireyin normal sayılan ölçüler dâhilinde bir rolünü yerine getirmesini engelleyen ya da sınırlayan bir dezavantaj” olarak tanımlamıştır (Dünya Sağlık Örgütü, 1981:27-29 akt; Şat ve Göver, 2017:524). 2005 tarih ve 5378 sayılı Engelliler Kanun’ da ise engelli “Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireylerle birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” şeklinde tanımlamıştır (5378 sayılı Kanun, md. 3/c fıkrası; Dönmez Kara, 2017:119-120). Kanunda yer alan tanımda ve genel olarak literatürde yer alan çeşitli tanımlarda görüldüğü gibi engellilik kavramı, kişilerin günlük faaliyetlerini yerine getirebilme yeteneğini etkileyecek fiziksel, zihinsel ve psiko-sosyal bozuklukları kapsamaktadır (Kara ve Erdem, 2022: 117).

Çalışma açısından önemli kavramlar arasında yerel yönetimler yer almaktadır. Anayasa’nın 123. maddesi, idarenin kuruluş ve görevleri ile bir bütün olduğunu ve kanunla düzenlendiğini vurgulayan maddedir. Bu madde doğrultusunda idare, merkezden ve yerinden yönetim olmak üzere iki yönetim esasına dayanır. Merkezden ve yerinden yönetimin beraber ve koordineli bir şekilde uygulanması ile daha hızlı, etkili ve verimli bir yönetim uygulanması amaçlanmaktadır. Yerel yönetimler idari teşkilatlanmada ‘yerinden yönetim’ örgütlenmesi içerisinde yer alan idari birimlerdir. Burada amaç yerel halka daha hızlı ve verimli hizmet sunulmasıdır. Anayasanın 127. maddesiyle düzenlenen ve bölgede ikamet eden vatandaşın yerel ve ortak ihtiyaçlarının görülmesi amacıyla oluşturulan yerel yönetim birimleri, Türkiye’de belediye, il özel idaresi ve köy olmak üzere örgütlenmektedir.

2. Yerel Yönetimler Kapsamında Engelliliğe İlişkin Literatürdeki Çalışmalar

Çalışma kapsamında bu bölümde uluslararası ve ulusal literatür taraması yapılarak yerel yönetimler bağlamında engellilik konusundaki mevcut çalışmalara yer verilmiştir. Çeşitli veri tabanlarından yararlanılarak gerçekleştirilen tarama sonucu, erişilen İngilizce ve Türkçe çalışmaların

içerikleri kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Bu kapsamda öncelikle uluslararası literatürdeki çalışmalar, ardından ulusal literatürdeki çalışmalar ele alınmaktadır. Daha sonra hem uluslararası hem de ulusal literatürde yer alan çalışmalar karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir.

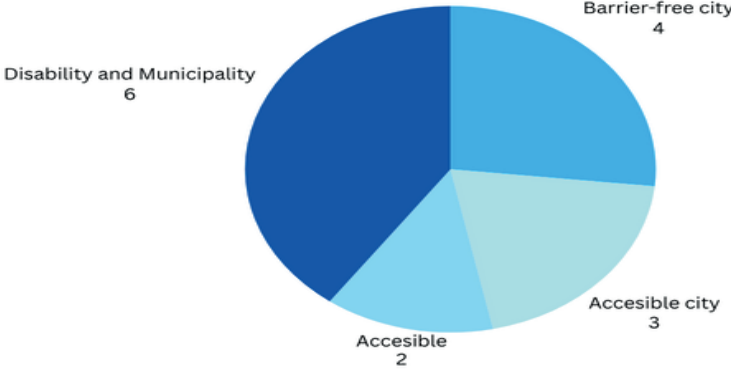
2.1. Uluslararası Literatürdeki Çalışmalar

Uluslararası literatür kapsamında yerel yönetimler bağlamında engellilik konusuna ilişkin İngilizce olarak hazırlanan çalışmalar incelenmiştir. Mevcut çalışmaları incelemek amacıyla Web of Science, Scopus, Google Scholar ve Jstor veri tabanlarından yararlanılmıştır. Bu veri tabanlarından yararlanılırken kapsamlı veri elde edebilmek amacıyla, konu ile ilgili bazı anahtar kavramlardan yola çıkılarak tarama yapılmıştır. İlk olarak *“barrier-free city”* anahtar kavramı kullanılmıştır. Fakat uluslararası literatürde kavramla eş anlamlı olarak *“accessible city”* kavramının kullanıldığı görüldüğü için bu kavram da taramaya dâhil edilmiştir. Daha sonra, bahsedilen veri tabanlarında *“accessibility”*, *“disability and local government”* ve *“disability and municipality”*, anahtar kelimeleri için de tarama yapılmıştır. İlgili anahtar kelimelerle yapılan tarama sonucu çalışmaların tekrarlandığı tespit edilince tarama sonlandırılmıştır. Bu kapsamda *barrier-free city* kavramı için 143 kaynağa erişilmiş olup, yapılan filtreleme sonucu; bunlardan 4 tanesinin yerel yönetimler disiplini içinde olduğu görülmüştür. *Accessible city* için tarama yapıldığında ise 253 kaynak olduğu görülmekle birlikte, detaylı taramada sadece 3 kaynağa erişilmiştir. Bunlar içerisinde de ilgili disipline ait bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Accessibility için tarama yapıldığında ise doğrudan yerel yönetimlere ait 2 çalışma olduğu görülmüştür. Son olarak *disability and local government* ve *disability and municipality* anahtar kavramı için tarama yapılarak yerel yönetimler alanında 6 çalışmaya erişilmiştir. Bahsedilen çalışmalara ait dağılım Şekil 1’deki grafikte gösterilmiştir.

Şekil 1.:Uluslararası Literatürde Yer Alan Çalışmaların Anahtar Kelimelere Göre Dağılımı

Anahtar Kelimelere Göre Dağılım

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Anahtar kelimelerin dağılımının yer aldığı bu grafikte belirtilen çalışmalardan biri kitap (Heis, Degenhart ve Ebe, 2010), biri proje (Piatta, 2010) ve ikisi tez (Kreinbrook, 2007; Jenks, 2021) çalışmasıdır. Fakat belirtilen çalışmalar, kavramsal olarak yerel yönetimlerle ilişkili görünse de içerik anlamında mimarlık alanı ile ilgilidir. Bunların dışında erişilen çalışmaların çoğunluğu makale türünde hazırlanmıştır. Bu bağlamda yapılan tarama sonucu erişilen tüm çalışmaların içerikleri amaç, yöntem ve sonuçları bakımından kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Böylece yerel yönetimlerle ilgili olan çalışmalar aşağıda yer alan Tablo 1'e dâhil edilerek bu çalışmanın literatürdeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 1.: Yerel Yönetimler Kapsamında Engelliliğe İlişkin Uluslararası Literatürde Yer Alan Çalışmalar

ÇALIŞMANIN (TEZ/MAKALE/BİLDİRİ/BİLİMSSEL ÇALIŞMA VB...)				
Adı	Yazar/Yazarlar	Yayın Yılı	Amaç ve Yöntemi	Sonucu
Disabled People and Accessibility: How Successful Is Slovenia In The Elimination and Prevention of Built-Environment and Communication Barriers?	Richard Sendt, Boštjan Kerbler	2009	Çalışmadaki amaç; Slovenya'daki mevcut engelli politikalarını göz önünde bulundurarak, engelli bireylerin sağlık, eğitim, istihdam, kamu hizmetleri, kültür, spor ve turizm alanlarında yapı çevre ve iletişim engellerinin kapsamlı analizini yapmaktır. -Nicel araştırma yöntemi (Engelli bireyler ve onları temsil eden engelli örgütleri ile anket yapılmıştır.)	Yapılan hizmetlerin; engelliler, aileleri ve toplum için önemli kazanımlar ürettiği görülmüştür. Sosyal belediyeçilik anlayışı açısından büyük önem taşımaya rağmen bu konuların uzmanlık gerektirdiği ve belediyelerin yeterli deneyime sahip olmadığı için uygulamada yetersiz kaldığı ve sorunlar yaşandığı belirtilmiştir.
Inclusive Design For A Barrier Free City-Case Study of The City of Lincoln, UK	Sophia Bannert, Amira Elnokaly	2013	Çalışmada İngiltere'nin Lincoln kenti örneğinden hareketle, Yerel ve uluslararası yasalar çerçevesinde mevcut küresel zorluklar bağlamında Lincoln kentinde kapsayıcı tasarım ve erişilebilirliğin önemini tartışmak amaçlanmaktadır. -Yöntem belirtilmemiştir.	Lincoln kentinin yol kat etmiş olmasına rağmen eşit erişim ve şehri herkes için inşa etmek konusunda yönetmeliklerin, ulusal ve uluslararası mevzuatın güçlendirilmesi ve buna uyulması gerektiği vurgulanmaktadır.
Barrier-Free Design For Unhindered Access For Pedestrian and Public Transportation A Case Study On Dhaka City	Md Rahman, Nobuaki Ohmari	2014	Çalışmada, Bangladeş'in Dakka şehrinde toplu taşıma araçlarında engelli bireyler için mevcut erişilebilirlik olanaklarını ve eksikliklerini gözlemleyerek, toplu taşıma araçları hakkında değerlendirme yapmak amaçlanmıştır. -Nitel ve nicel araştırma yöntemi	Toplu taşıma araçlarının engelsiz tasarım konseptine dâhil edilerek erişilebilirliği sağlamaya yönelik olduğu düşünülse de hem tekerlekli sandalye kullanıcıları hem de görme engelli bireylerin ihtiyaçlarına yönelik olmadığı için katılımcılar tarafından başarısız olarak değerlendirilmektedir.
Using Community Planning Method To Improve Effect Of Urban Barrier-Free Transportation System	Chuntao Wu , Juan Li, Xi Li	2017	Çalışmada Çin'in Chengdu'yu kentinde engelsiz ulaşım sisteminin (otobüs ve metro kapsamında) etkinliğini arttırmak için toplu ulaşım planlama yönteminin kullanımını araştırmak amaçlanmaktadır. -Nicel araştırma yöntemi	Çalışmada Chengu'da engelsiz ulaşım kısmen başarılı olsa da etkinliğini arttırmak için yeni planlamalara ihtiyaç olduğu görülmüştür.
Transportation Demands of Low-Mobility Individuals: Case Study In Wenling, China	Gang Ren, Tao Zhang, Lei Xu, Yang Yang	2018	Çalışma; Çin'in Wenling şehrindeki hareket kabiliyeti düşük bireyler kapsamında yaşlılar, engelliler ve düşük gelirli bireyler açısından toplu taşıma araçlarının erişilebilirliğini ve ulaşım taleplerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. -Nicel araştırma yöntemi	Çalışmada engelli bireylerin ücretsiz olması nedeniyle toplu taşıma hizmetlerini tercih eden grup olduğu; buna rağmen, fiziksel durumları nedeniyle çoğunluğunun aileden ya da arkadaş çevresinden refakatçi olmadan seyahat edemedikleri görülmüştür.

Legal and Policy Framework Of Employment For People With Disabilities In Latvia	Zaiga Oborenko, Baiba Rivza	2018	Letonya'da engelli bireylere yönelik istihdam ve ayrımcılık karşıtı düzenlemeler, yasalar ve politikalar çerçevesinde incelenmiştir. Bu kapsamda engelli bireylerin istihdamının desteklenmesinde kilit rol oynayan devlet kurumları, belediyeler, sivil toplum örgütleri ve işverenler arasındaki işbirliği mekanizmasının analiz edilmesi amaçlanmıştır. -Nitel ve nicel araştırma yöntemi	Çalışmada; belediyelerin istihdam konusunda STK'lar ile işbirliği yaparak etkin bir rol oynamasına rağmen, engelli bireyler için istihdamı teşvik etmekten ziyade sosyal hizmetlerin sağlanmasında daha fazla rol oynamadığı sonucuna varılmıştır.
A Barrier-Free Urban Space As An Indicator of Exercising The Right To The City By Individuals With Disabilities	S.B. Abramova, N.L. Antonova, A.D. Gurarii	2020	Çalışma Rusya'nın Sverdlovsk Bölgesi'nde yer alan Yekaterinburg şehrinde yaşayan engelli bireylerin kentli haklarını kullanmaları da dâhil olmak üzere, sosyal etkileşim faktörlerini incelemek amacıyla yapılmıştır. -Nitel ve nicel araştırma yöntemi	Yekaterinburg'da engelli bireylerin sosyal etkileşimlerinin gelişmesiyle kentli haklarını kullanabildikleri ifade edilmektedir. Fakat şehirde rahat dolaşım, kamu binalarına erişim, ulaşım gibi alanlarda hala yanlış politikalarla kaynaklı problemlerin olduğu da vurgulanmaktadır.
A Mobile-Based Barrier-Free Service Transportation Platform For People With Disabilities	Yenchun Jim Wu, Wan-Ju Liu, Chih-Hung Yuan	2020	Makale, yayınladığı dönemde planlama aşamasında olan ve engelli bireyler için geliştirilen mobil tabanlı ulaşım hizmet sistemi (EDEN)'ni tanıtmak amacıyla olup, engelli bireylerin ulaşım hizmeti için bilgi ve iletişim teknolojilerinin devlet kaynakları ile entegre edildiğini anlatmaktadır. Yöntem: Vaka çalışması; temel olarak personelle yapılan derinlemesine görüşmeler, dahili belgeler, yıllık raporlar ve çevrimiçi bilgilerden oluşmaktadır.	Çalışmada, EDEN'in hayata geçirilmesiyle hem engelli bireylere hem de politika yapıcılara kolaylık sağlayacağı ifade edilmektedir. Çünkü politika yapıcılarının engelli bireyleri anlamalarını sağlayacak, böylece daha iyi hizmet sunmalarında referans sağlayacaktır. Engelli bireyleri de ulaşım konusundaki sıkıntılı süreçten kurtaracaktır.
Practical Challenges of Creating and Managing the "Barrier-Free Basic Plan" for Better Accessibility in Cities by Local Governments in Japan	Maiko Sugawara, Hirokazu Nagano, Tomoya Beppu, Tomoyuki Inagaki	2021	Çalışmanın amacı; Japonya'da belediye yönetimleri tarafından oluşturulan Engelsiz Temel Planı (BFBP)'nin oluşturulması ve uygulanması sürecinde idari görevlilerin karşılaştıkları engelleri ve zorlukları tanımlamaktır. -Nicel araştırma yöntemi	Çalışmada Japonya'da kendi BFBP'lerini oluşturan belediyelere motivasyon için bu konuda destekleyici danışmanların sağlanması; hem yaşanan zorlukları aşmak hem de BFBP'lerin kalitesini arttırmak için öz değerlendirme için de yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

The Mobility of People with Disability: Between Urban Accessibility and Urban Attractiveness. A Case Study from Algiers, Algeria	Chems Eddine Hacini, Yassine Bada and Christian Pihet	2022	Cezayir’de yaşayan fiziksel engelli bireylerin kamusal alanlara erişilebilirliği ve bu alanların çekiciliği/kullanılabilirliği arasındaki ilişkiyi değerlendirmeye amaçlanmaktadır. -Nitel araştırma yöntemi ve depthMax yazılımı kullanılmıştır.	Çalışma sonucu engelli bireylerin istekleri dikkate alınmadan mekânların erişilebilir hale getirildiği, bu durumun onların istediği yere gitmeyi seçme özgürlüğünü kısıtladığı ifade edilmiştir.
Accessibility Barriers of Wheelchair Users in Public Spaces	Tri Budi Santoso	2023	Bu çalışma; Endonezya (Surakarta)’da tekerlekli sandalye kullanıcıları olan bireylerin kamusal alanların kullanımında karşılaştıkları fiziksel ya da fiziksel olmayan engellerle ilgili deneyimlerini aktarmayı amaçlamaktadır. -Nitel araştırma yöntemi	Tekerlekli sandalye kullanıcılarının kamusal alanlara erişimde karşılaştıkları sorunlardan dolayı ailelerinin ya da bir başkasının desteğine ihtiyaç duydukları sonucuna ulaşılmıştır. Bunu aşmak için engelsiz bir çevre yaratmak hedefiyle stratejiler geliştirilmesi gerektiği ve böylece yeterli erişilebilirliğin sağlanmasının gerekliliği vurgulanmaktadır.

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Uluslararası literatür taraması sonucu dikkat çeken hususlardan biri; engelsiz kent ve erişilebilirlik kavramları ile ilgili yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak mimarlık alanıyla ilgili olmasıdır. Bu çalışmalar, belirtilen anahtar kelimelerle yapılan taramalar sonucu yerel yönetimler kapsamında olsa da içerik olarak aslında mimarlık alanı ile ilgilidir. Çünkü çalışmalarda özellikle evrensel tasarım ve ölçütleri değerlendirilmektedir. Örneğin, Gray, Gould ve Bickenbach (2003) tarafından hazırlanan çalışmada Engelliler Amerika Yasası (ADA) dikkate alınarak engellilerin önündeki engellerin çevresel engellerden kaynaklı olduğundan bahsedilmiştir. Çalışmada çevresel alanların ADA kriterlerine uygunluğu incelenmiştir. Çalışmalardan bir diğeri Heis, Degenhart ve Ebe (2010) tarafından hazırlanan ve Almanya’daki evrensel tasarım standartları göz önünde bulundurularak kamu binalarına erişimin değerlendirildiği kitaptır. Bu kapsamda değerlendirilebilecek bir başka çalışma 2015 yılında Ikechukwu, Folaranmi, Philip, Ayodele ve Omachoko tarafından hazırlanmıştır. Çalışmada Nijerya’nın Abuja kentinde kamu binalarına erişim açısından binalardaki rampalar ele alınmakta ve binaların evrensel tasarıma göre ölçütleri değerlendirilmektedir (Ikechukwu, Folaranmi, Philip, Ayodele ve Omachoko, 2015). Son olarak Vavilova, Zhdanova, Bakhareva ve Kayasova (2021) tarafından hazırlanan çalışmada da Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında Rusya’daki evrensel tasarım kriterlerine yönelik mevzuat incelenmiş ve Rusya’nın Samara kenti

örnek olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmalar, taramalarda yerel yönetimler disipliniinde görülen fakat mimarlık alanında olan çalışmalardan en dikkat çekenleridir. Bu sebeple bu çalışmalar mevcut çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Bunun dışında uluslararası çalışmalara dair dikkat çeken hususlardan bir diğeri de yapılan çalışmaların genel anlamda konu temelli olarak hazırlanmasıdır. Örneğin, bazı çalışmalarda doğrudan engelli bireyler açısından ulaşım hizmetleri ele alınarak (Rahman ve Ohmari, 2014; Wu, Li ve Li, 2017; Ren, Zhang, Xu ve Yang, 2018; Wu, Li ve Yuan, 2020) ya şehrin ulaşım araçları, ulaşım projeleri incelenmiş ya da engelli bireylerin bakış açısından ulaşım araçları değerlendirilmiştir. Bazı çalışmalarda da istihdam (Oberenko ve Rivza, 2018) ve kamusal alanlara erişim (Hacini, Bada ve Pihet, 2022; Santoso, 2023) açısından engellilere yönelik hizmetler değerlendirilmiştir. Genel olarak engelli bireylere yönelik hizmetlerin tamamının değerlendirildiği çalışmaların ise nadir olduğu fark edilmiştir. Sendi ve Kerbler'in (2009) Slovenya'daki engelli bireylere yönelik sağlık, eğitim, istihdam, kültür, spor ve turizm alanlarındaki mevcut politikaların analizini yaptığı çalışma bu kapsamdadır.

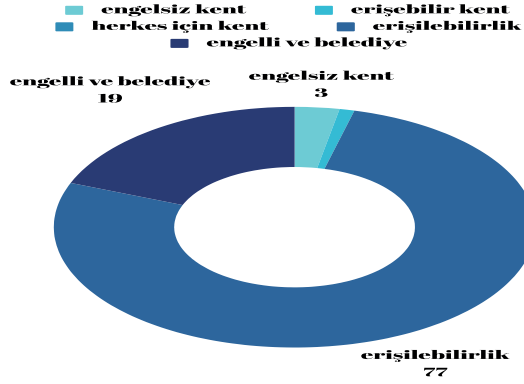
2.2. Ulusal Literatürdeki Çalışmalar

Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de yerel yönetimler alanında engelliliğe yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Çalışmanın bu kısmında yerel yönetimler alanında engelliliğe ilişkin ulusal literatürde Türkçe olarak yapılmış çalışmalara yer verilmiştir. Konuyla ilgili mevcut çalışmaları incelemek amacıyla YÖK Tez başta olmak üzere, YÖK Akademik, Google Akademik, Dergipark ve Resarchgate veri tabanlarından yararlanılmıştır. Konuya ilişkin kapsamlı veri elde edebilmek için doğrudan, uluslararası literatür taramasında belirlenen anahtar kelimeler kullanılarak tarama yapılmıştır.

Çalışma kapsamında öncelikle *engelsiz kent* anahtar kelimesi ile tarama yapılmıştır. Hem uluslararası hem de ulusal literatürde engelsiz kent yerine *erişilebilir kent* kavramına yer verildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca ulusal literatürde bazı çalışmalarda herkes için kent kavramının da eş anlamlı olarak kullanımına rastlanmıştır. Bu sebeple literatür taramasında, *engelsiz kent*, *erişilebilir kent*, *herkes için kent*, *erişilebilirlik*, *engelli* ve *belediye* anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Belirtilen anahtar kelimelerle yapılan tarama sonucunda ulusal literatürde 103 esere erişilmiştir. Erişilen bu çalışmalar kapsamında ulusal literatürde yer alan tez çalışmalarının anahtar kelimelere göre dağılımı aşağıdaki grafikte belirtilmiştir³.

3 Grafikte makale, kitap bölümü, bildiri vb. türlerindeki çalışmalarını sayıları tespit etmek mümkün olmadığından sadece tez çalışmalarına yer verilmiştir.

Şekil 2.: Ulusal Literatürde Yer Alan Çalışmaların Anahtar Kelimelere Göre Dağılımı

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Bu hususta, yukarıdaki grafikte belirtildiği üzere engelsiz kente ilişkin genel tarama sonucu 3 tez çalışmasına ulaşılmıştır. Bu çalışmalardan 2'si şehir ve bölge planlama (Biçer, 2022) ile kentsel tasarım (Emir, 2021) alanlarında iken, 1'i kamu yönetimi-yerel yönetimler⁴ (Akgün, 2022) alanındadır. Erişilebilir kent kapsamında mimarlık (Danesharasteh, 2017) alanında 1 tez çalışması mevcutken herkes için kent konusunda tez çalışması bulunmamaktadır. Erişilebilirlik kavramı ile ilgili tarama yapıldığında toplamda 77 tez çalışmasının yapıldığı, bu çalışmalardan 2'sinin kamu yönetimi-yerel yönetimler (Ercan, 2020; Bektaş, 2021) alanında, diğer çalışmaların ise başta mimarlık olmak üzere mühendislik, şehir ve bölge planlama gibi farklı disiplinlerde olduğu görülmüştür. Son olarak engelli ve belediye anahtar kavramları ile ilgili tarama yapılmıştır. Bu kavramlar için ayrı ayrı inceleme yapmak yerine kendi içerisinde farklı kombinasyonlarla filtreleme yapılmıştır. Yapılan filtreleme neticesinde 19 teze erişilmiştir. Bunlardan 11'i kamu yönetimi-yerel yönetimler (Güvenç, 2014; Gürek, 2015; Arslan, 2016; Karaağaç, 2017; Ay, 2018; Kaya, 2018; Örtülü, 2019; Özbarış, 2019; Suci Selçuk; 2019; Köksal, 2021; Sözen, 2023) disiplini içerisinde olup, yerel yönetimler alanındadır. Ayrıca çalışma kapsamında belirtilen tezler dışında ilgili anahtar kelimelerle çeşitli makaleler, bildiriler vb. bilimsel araştırmalara erişilmiştir. Tarama sonucu erişilen tüm çalışmaların içerikleri kapsamlı bir şekilde değerlendirilerek, bu çalışma ile ilgili olduğu

4 Ulusal literatürdeki tezlerde yerel yönetimler alanındaki çalışmalar, kamu yönetimi ile beraber verilmiştir. Bu nedenle bu çalışmada da birlikte ele alınmıştır.

düşünülen çalışmalar aşağıda yer alan tablo 2'ye dâhil edilmiştir. Böylece ilgili çalışmalarla beraber mevcut çalışmanın literatürdeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 2.: Yerel Yönetimler Kapsamında Engelliliğe İlişkin Ulusal Literatürde Yer Alan Çalışmalar

ÇALIŞMANIN (TEZ/MAKALE/BİLDİRİ/BİLİMSEL ÇALIŞMA VB...)				
Adı	Yazar/Yazarlar	Yayın Yılı	Amaç ve Yöntemi	Sonucu
Engelsiz Bir Kent Tasarlamada Yerel Yönetimlerin Önemi	Serap Fırat	2009	Engelli bireyler açısından kent yaşamındaki temel problemleri çözmek için yerel yönetimlerin görevlerine vurgu yaparak, engelsiz bir kent tasarlamada ana eksenini ulaşılabilirlik olarak tanımlamaktadır. -Yöntemi belirtilmemiştir.	Engelsiz bir kent tasarlamada belediyelere düşen görevler ve bu görevler doğrultusunda belediyelerin yapması gerekenlere vurgu yapılarak, bu görevlerin sadece fiziki mekân düzenlemesi ile yeterli olmayacağı bununla beraber bir anlayış değişiminin de gerektiği ifade edilmektedir.
Engelsiz Şehir Kavramı Açısından Malatya	Gülizar Çakır Sümer	2015	Malatya'nın şehir merkezindeki altyapı, kamu kurum ve kuruluşları, işletmeler, binalar, kentsel donatılar ve işletmelerin engelli bireylerin erişimine uygunluğunu ele alarak, engelli bireylerin şehir hayatına entegrasyonunu sağlayacak yapının yeterli olmadığı düşüncesini ortaya koymaktadır.- Şehir merkezinde incelemeler yapılmış, engelli bireyler ve derneklerle görüşmeler yapılmıştır.	Yapılan inceleme ve görüşmelerle Malatya'da genel olarak engelli bireylere yönelik olumlu uygulamalar ve yapılar olmakla birlikte, olumsuzluklar ve yetersizliklerin devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu anlamda Malatya'nın engelsiz bir şehir olmadığı ortaya çıkmaktadır.
Yerel Yönetimlerde Fiziksel Engelli Bireylerin Kentsel Yaşama Uyumu: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği	Metin Gürek	2015	İstanbul Büyükşehir Belediyesi örneği ile fiziksel engelli bireylerin kentsel yaşam içinde karşılaştıkları sorunları ve bu sorunlar karşısında yerel yönetimlerin tutumunu ele almak; yerel yönetimlerin engelli vatandaşlar için sunduğu hizmetlerin yeterliliğinin değerlendirmesini yapmaktadır. -İBB'nin kendi çalışmaları incelenmiştir.	Çalışmada, fiziksel engelli bireylerin kentsel dış mekânda karşılaştıkları sorunların sağlık, istihdam, eğitim, ulaşım ve dış mekân alanlarında olduğu belirlenmiştir. İBB özelinde bu sorunlarla özellikle dış mekân ve ulaşım konusunda karşılaşıldığı, engelli bireylerin bu konuda sorunlarının devam ettiği sonucuna varılmıştır.
Herkes İçin Erişilebilir Kentler: Muğla Örneği	Doğan Bıçkı, Hale Yetkin Şale, Duygu Ak	2016	Muğla kentinde yaşayan fiziksel engelli bireylerin kentsel mekânlara fiziki erişimi hususunda belediyelerin ne tür faaliyetlerde bulunduğunu Muğla Büyükşehir Belediyesi ve Menteşe Belediyesi örnekleri ile araştırmaktadır. - Her iki belediye ile görüşmeler yapılmış ve çeşitli birimlerden elde edilen bilgiler ışığında belediyelerin faaliyetleri anlatılmıştır.	Bilgiye erişim noktasında problem yaşanması sebebiyle Muğla Büyükşehir ve Menteşe Belediyeleri'nin erişilebilirlik konusunda faaliyetlerinin olduğu fakat bu faaliyetlerin yeterli olmadığı görülmüştür.

Belediye Hizmetleri ve Engelli Vatandaşların Beklentileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma	Hilal Onur İnce, Cenay Babaoğlu, Aysun Yaralı Akkaya	2016	Ankara örneğinden hareketle, Türkiye’de engelli bireylere ilişkin hizmetlerde belediyelerin sorumluluklarını ve çalışmalarını gözden geçirerek, bu çalışmaların engellilere nasıl yansıdığını değerlendirmektedir. -Nicel araştırma yöntemi	Ankara il sınırlarında yaşayan engelli bireylerin temel hakları hususunda belirli bir farkındalığının olduğu fakat erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik temelindeki haklarını belediyelerin sorumlulukları olarak gördükleri anlaşılmıştır.
Sosyal Belediyecilik Anlayışı Üzerinden Engellilere Yönelik Hizmetler: İstanbul Engelliler Müdürlüğü Örneği	Şükran Karaağaç	2017	Belediyelere tanınan yetki ve sorumluluklar göz önünde bulundurularak İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü’nün sosyal belediyecilik faaliyetleri kapsamında engelli vatandaşlara yönelik hizmetlerini irdelemektedir. -Örnek olay yöntemi ile İBB’nin faaliyet raporları ve çalışmaları incelenmiştir.	İBB Engelliler Müdürlüğü’nün engelli bireyler açısından hizmet alanlarının arttığı ve onlara daha hızlı bir şekilde hizmet sunabilmek için İstanbul’un pek çok noktasında merkezler kurduğu görülmüştür. Bununla Dünya’ya ve Türkiye’ye örnek olduğu ifade edilmiştir.
Türkiye’de Anakentlerde Engellilere Yönelik Hizmetler ve Sorun Alanları	Cenay Babaoğlu	2018	Çalışmada, engelli bireylere sunulan hizmetlerin anakent ve kent yönetimleri açısından sorgulanması ve yaşanan sorunların aşılması için engelli bireylerin süreçlere katılımının önemini ortaya koymak amaçlanmaktadır. -Engelli hizmetleri mevzuat üzerinden incelenmiş ve resmi raporlara bakılmıştır.	Engelli bireylere sunulan hizmetlerin, engelli bireylerin yasal hakları olduğundan hareketle düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bunun sonucunda ise, engelli bireylerin haklarının kullanımı hususunda sivil toplum kuruluşlarının önemi belirtilmiştir.
Engellilere Yönelik Yerel Yönetim Hizmetleri: Bursa Büyükşehir Belediyesi Örneği	Hatice Ay	2018	Bursa Büyükşehir Belediyesi örneğinden yola çıkarak, yerel yönetimlerin sosyal belediyecilik çerçevesinde engelli bireylere yönelik ne tür hizmetler sunduğunu incelemektedir. -Nitel araştırma yöntemi	Bursa Büyükşehir Belediyesi’nin engelli bireylere; eğitim, bakım ve sağlık, erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik, sosyal yardım ve hizmet, sosyal yaşam ve son olarak istihdam hizmetleri sunduğu; bu hizmetlerden erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik hizmetlerinin ön planda olduğu ortaya koyulmuştur.
Engelsiz Kent: Görme Engelli Bireylerin Kentlerde Yaşadıkları Sorunlar	H. İrem Özteke Kozan, Hasan Bozgeyikli, Şahin Kesici	2018	Kentlerde yaşayan görme engelli bireylerin, çevreyle ilgili yaşadıkları sorunları ortaya koyarak bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmektedir. -Nitel araştırma yöntemi (Konya, Ankara, Mersin, Eskişehir ve Elazığ gibi illerden 14 görme engelli bireyle görüşme yapılmıştır.)	Görme engelli bireylerin toplu ulaşımında; otobüslerde ve duraklarda sesli sistemlerin olmamasından, park ve spor alanlarında sarı çizgilerin olmaması ve tümseklerden, ortak kullanım alanlarında temizlik problemlerinden, resmi dairelerde sesli imzanın olmamasından, hastanelerde ise bağımsız hareket ve fiziksel imkânlarının kısıtlı olmasından dolayı sorun yaşadıkları görülmüştür.

Engelsiz Kentlerin İnşasında Yerel Yönetimlerin Rolü: Etimesgut Belediyesi Örneği	Nazlı Yücel Batmaz	2018	Yerel yönetimlerin bütün vatandaşları için tüm mekânları ulaşılabilir ve erişilebilir kılma görevini üstlenmiş olması fikrinden hareketle engelli bireylere yönelik politikalarını Etimesgut Belediyesi örneği özelinden incelemektir. -Etimesgut Belediyesi'nin çalışmaları incelenmiştir.	Etimesgut Belediyesi'nin faaliyetlerinin değerlendirilmesi ile engelli bireylere yönelik sosyal ve kültürel aktivitelerin yapıldığı, engelli vatandaşların ve ailelerinin topluma kaynaşmasını sağlama amacını güttüğünü ve bu faaliyetlerin de kentsel aidiyeti arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.
Sosyal Belediyecilik Çerçevesinde Engellilere Sunulan Hizmetler: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği	Ömer Kaya	2018	Engelli vatandaşlar ve ailelerinin sosyal hayata adaptasyonunda sosyal belediyeciliğin önemine değinilerek, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü'nün engelli bireylerin sosyal hayata adapte olmasında yaptığı hizmetleri ortaya koymaktır. -Belediyenin çalışmaları incelenmiştir.	İBB Engelliler Müdürlüğü'nün engelli bireylerin sosyal hayata uyumu için spordan sanata, yasal haklar danışmanlığından, eğitim hizmetlerine, meslek edindirme ve iş bulma rehberliğine, kuaförlük hizmetinden yaz kampına kadar birçok alanda organizasyon yaptığı çalışma sonucunda görülmüştür.
Kamusal Hizmet Alanı Olarak Kent Parklarının Engellilere Uygunluğu: Adana İli Örneği	İsmail Güneş	2019	Adana Büyükşehir Belediyesi ve merkez ilçesindeki kent parkları örnek alınarak, yerel yönetimler tarafından sunulan kent parkı hizmetinin çeşitlik ilkesine uygunluğu konusundaki hassasiyeti ve başarısını anlamaktır. -Nitel araştırma yöntemi	Yapılan incelemeler neticesinde; Adana il merkezinde gençlerde parkların temel işlevlerini yerine getirmekten uzak olduğu görülmektedir. Parkların; erişim ve kullanımı konusundaki problemlerin engelli vatandaşlar için fırsat eşitsizliği yarattığı ve aslında onlar açısından engellerin devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır.
Kentsel Mekânın Engelsizlik Açısından İncelenmesi: Isparta Örneği	Nilüfer Negiz, Mehmet Nalbant	2019	Isparta kentinde yaşayan engelli vatandaşların kentsel mekânı engelsizlik açısından değerlendirmesi ve yine onların kentsel mekânı kullanımında yaşadıkları sıkıntıların tespit edilmesidir. -Nitel araştırma yöntemi	Isparta'da engelli bireylerin karşılaştığı problemlerin değerlendirilmesi sonucunda kentin erişilebilirliği ve ulaşılabilirliği bakımından başarılı olmadığı bunun ise engelli bireylerin yaşam kalitesini düşürdüğü sonucuna varılmıştır.
Engellilere Yönelik Yerel Sosyal Hizmetlerde Belediyelerin Rolü: Malatya Büyükşehir Belediyesi Örneği	Sami Kalaycı, Aziz Akin	2019	Çalışmadaki amaç, Malatya Büyükşehir Belediyesi'nin engelli bireylere yönelik sunduğu iyi hizmet uygulamalarını ortaya koymak, olası eksiklikleri tespit etmek ve daha sonra yapılacak hizmetlere yol göstermektir. -Yöntem belirtilmemiştir.	Sonuç olarak çalışmada, Malatya Büyükşehir Belediyesi'nin engelli bireylere yönelik meslek ve beceri kursları, destek programları ile eğitim kurslarına öncelik ve önem verdiği, böylece istihdama doğrudan katkı sağladığı ifade edilmiştir.

Toplumsal Yaşama Tam Katılım İçin Erişilebilir Kentler: Zonguldak Örneği	Sanem Barkın	2019	Zonguldak kent merkezindeki kamu kurumları, şehir merkezi, toplu ulaşım araçları, cadde ve sokakları erişilebilirlik çerçevesinde değerlendirerek, erişilebilirliğin önemini ortaya koymak ve bu kapsamda yapılabileceklere öneriler geliştirmek. -Gözlem ve fotoğraflar kullanılarak bilgiler toplanmıştır.	Zonguldak'ta yaşayan engelli bireylerin yollar başta olmak üzere konutlar, yaya kaldırımları, kamu binalarına erişim açısından mağdur oldukları görülmüştür. İlaveten, Türkiye genelinde olduğu gibi Zonguldak'ta da insanların yardımsever yaklaşımlarından ötürü zorlukların belirli bir kısmının belir bir düzeyde aşıldığı sonucuna varılmıştır.
Türkiye'de Engelli Politikaları ve Belediyelerin Rolü. Konya Büyükşehir Belediyesi Örneği	Sefa Örtülü	2019	Konya Büyükşehir Belediyesi örneği ile engelli politikalarının oluşumunda belediyelerin etkinliğini irdelemek ve belediyelerin engellilere yönelik faaliyetlerinin neler olduğunu görmek. -Nitel araştırma yöntemi	Konya Büyükşehir Belediyesi'nin sosyal ve kültürel faaliyetleri ile istihdam ve eğitime yönelik çalışmalarıyla yerel düzeyde engelli politikalarının şekillenmesinde etkin ve işlevsel bir rol aldığı sonucuna ulaşılmıştır.
Kentli ve Engelli Hakları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü Uygulamaları	Volkan Özbarış	2019	Şehirlerde yaşayan engelli bireylerin en fazla yaşadığı problemleri dile getirmek, engelli bireylere yönelik sunulan hizmetlerde yerel yönetimlerin rolünü tespit etmek ve yerel yönetimler tarafından sunulan hizmetlerin eksiklerini tespit ederek bu eksiklere yönelik çözüm önerileri sunmaktır. -Nitel araştırma yöntemi İBB'nin çalışmaları incelenmiş; İstanbul'da engellilerle ilgili üç STK ile görüşme yapılmıştır.	Türkiye'nin engelli hakları hareketinin güçlenemediği bir ülke olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla beraber İstanbul özelinde üç dernekle yapılan görüşmede, engelli bireylerin yolların inşası, toplu taşıma, kamusal alanlar erişim, eğitim hizmetlerinde kalite ve istihdam konularında sorunlar olduğu ve bunlara yönelik farkındalık yaratmanın çözümcü bir yaklaşım olacağı görülmüştür.
Engelli Bireylerin Kamu Hizmetlerinden Memnuniyeti: Nazilli İlçesi Örneği	Aslı Yenipazarlı, Funda Çondur, Necmiye Cömertler	2020	Aydın ili Nazilli ilçesinde yaşayan engelli bireylerin kamu hizmetleri ve belediye hizmetlerinden memnuniyet durumlarını belirleyerek, konu ile ilgili sosyal farkındalık oluşturmaktır. -Nitel araştırma yöntemi	Nazilli ilçesinde genel olarak kamu hizmetlerinden özellikle adli ve idari hizmetlerden memnuniyet düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. İlaveten belediye hizmetlerinde ise; altyapı hizmetlerinin, sosyo-kültürel faaliyetlerin ve spor faaliyetlerin memnuniyet düzeyinin düşük olduğu görülmektedir.
Beylikdüzü İlçesi'nin Erişilebilirlik Açısından İncelenmesi	Fatma Zehra Ercan	2020	İstanbul ili Beylikdüzü ilçesini erişilebilirlik kapsamında ele alarak, ilçede yaşayan engelli bireylerin erişilebilirlik hizmetleri hakkındaki memnuniyet-memnuniyetsizlik düzeylerini ve bunların nedenlerini araştırmaktır. -Nitel araştırma yöntemi	İstanbul ili Beylikdüzü ilçesindeki engelli popülasyonu açısından en önemli unsurun toplumsal ilişkiler olduğu, bununla birlikte ulaşım ve şehirlik uygulamalarının da önemli görüldüğü sonucuna varılmıştır.

Engellilere Yönelik Yerel Yönetim Çalışmaları: Ümraniye Belediyesi Örneği	Fatma Bulut Şimşek	2020	Ümraniye örneği özclinden yola çıkarak, yerel yönetimlerin sosyal politika açısından önemini ortaya koymak, engellilere yönelik yaptıkları sosyal içirme çalışmalarının önemini araştırmaktır. -Belediyelerin çalışmaları ve raporları incelenmiştir.	Yerel yönetimlerin engelli bireylere yönelik yaptığı hizmetlerin, engelli bireylerin toplumsal yaşama uyumları açısından önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bununla beraber yapılan çalışmaların engelli bireylere katkı sağladığı ve bu çalışmaların yaygınlaşması gerektiği sonucuna varılmıştır.
Yerel Yönetimlerce Engellilere Sunulan İstihdam Hizmetleri: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü Örneği	Yaşar Tınar	2020	Çalışmada, yerel yönetimlerin engelli bireyler için istihdam olanağını İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü örneği ile değerlendirmek amaçlanmaktadır. -Yöntem belirtilmemiştir.	İBB Engelliler Müdürlüğü'nün engelli bireylere yönelik birçok hizmetinin olduğu ve bunların içerisinde istihdamın çok önemli olduğu belirtilmektedir. Müdürlüğün engelli istihdam hizmetinin uzman kişiler tarafından organize edildiği ve çok başarılı olduğu; istihdam olanakları ile engelli bireylere ekonomik, psikolojik ve sosyal fayda sağladığı belirtilmektedir.
Yerel Yönetimler ve Erişilebilir Kentler: Sağlıkli Kentler Birliği'ne Üye Belediyeler Birliği	Adnan Söylemez	2021	Sağlıklı Kentler Birliği'ne üye olan belediyelerin sağlıklı kent göstergelerinden biri olan erişilebilir kent-erişilebilirlik kapsamında yürüttükleri faaliyetlerin durumunun ne olduğunu araştırmaktır. -Yöntem belirtilmemiştir.	Sağlıklı Kentler Birliği'ne üye belediyelerden yola çıkarak, erişilebilir bir kentin önünde en büyük engel olarak yasal mevzuat değil, yerel yönetimlerin uygulamalardan kaynaklı eksikleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Türkiye'de Engellilere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarında Belediye-Sivil Toplum İlişkisi: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği	Bekir Köksal	2021	Türkiye'de engelli bireylere yönelik gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamalarında belediyelerin sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliğinin etkinliğini Kocaeli ili özelinde değerlendirmektedir. -Nicel araştırma yöntemi	Engelli bireylerin, hem Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin sunduğu sosyal hizmetlerden hem de Kocaeli'nde yaşayan engelli bireylerin hayatlarını kolaylaştırma ve karşılaştıkları sorunları çözmede STK'lardan memnuniyet duydukları sonucuna varılmıştır.
Engelli Bireylerin Erişilebilirlik Problemine Yönelik Nitel Bir Araştırma: Ankara Merkez Örneği	Burhan Bektaş	2021	Ankara merkezde yaşayan engelli nüfusunun erişilebilirlik konusunda karşılaştıkları sorunları tespit ederek, bunlara çözüm önerileri geliştirmektedir. -Nitel Araştırma Yöntemi	Ankara'da yaşayan engelli bireyler için erişilebilirlik sorunu çözülmeyen, bu bireylerin eğitim, istihdam, toplumsal hayata katılım, sağlık gibi alanlarda doyum sağlamayabilmelerinin ve asıl hizmetlerden yeterli ölçüde yararlanmalarının aynı zamanda bu hizmetlere herhangi bir engel olmadan ulaşmalarının mümkün olmadığı görülmüştür.

Türkiye'de Mekânsal Erişilebilirliği Sınırlayan Altyapı Eksikliklerinin Engelli İstihdamına Etkisi	Canan Öykü Dönmez Kara	2021	Türkiye'de mekânsal erişilebilirlik noktasında engelli vatandaşların istihdam edilmesinde karşılaşılan sorunların belirlenmesi ve bu sorunların çözümü için önerilerin geliştirilmesini Çanakkale örneği ile sağlamaktır. -Nitel araştırma yöntemi	Çanakkale merkez ilçede belediye tarafından mekânsal erişilebilirliği arttırmaya yönelik bazı altyapı hizmetleri sağlamaya çalışılsa da, mekânsal planlamalarda engelli bireyleri hesaba katmayan bir anlayışla yapıldığı; bu durumun ise, engellilerin kentsel hizmetlere erişimini ve istihdam olanaklarını sınırladığı sonucuna ulaşılmıştır.
Büyükşehir Belediyelerinin Engellilere Yönelik Hizmetlerinin İçerik Analizi Yöntemi İle Değerlendirilmesi	Çiğdem Uludağ Güler, Neşe Çakı	2021	Türkiye'deki otuz büyükşehir belediyesinin engellilere yönelik ne tür hizmetler verdiğini tespit ederek; belediyeler arasında verdikleri hizmetler açısından karşılaştırmalı bir analiz gerçekleştirmektedir. -Nitel araştırma yöntemi	Çalışmada yapılan analizler sonucunda, büyükşehir belediyelerinin engelli vatandaşlara yönelik hizmetlerinin belirli kategorilerde toplandığı, fakat her belediyenin hizmet dağılımının eşit olmadığı ve kaynak bakımından yetersizliklerin olduğu sonucuna varılmıştır.
Sosyal Belediyecilik Kapsamında Engelli Bireylerin Entegrasyonu: İzmir İli Örneği	Derya Alımanoğlu Yemişçi, Gülşen Gerşil Sarı	2021	İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin sosyal belediyecilik çerçevesindeki faaliyetlerini ve projelerini ele alarak, bunların İzmir ili sınırları içerisinde yaşayan engelli bireylerin sosyal entegrasyonlarına etkilerini tespit etmektedir. -Nitel araştırma yöntemi	İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin engellilere yönelik stratejilerinde engelli bireylerin sosyal entegrasyonlarını sağlamak amacıyla geliştirdikleri stratejilerde farklı alanlarda pek çok faaliyet yürüttüğü, bu stratejilere yönelik performans hedeflerine ulaştıkları görülmektedir.
Yerel Yönetimlerin Engelsiz Yaşam Hedefi: İzmir Büyükşehir Belediyesi Örneği	Sultan Kavili Arap, Elif Yücebaş, İbrahim Arap	2021	Yerel yönetim birimlerinin engelli bireylere ilişkin sunduğu hizmetlerin ve yaptığı faaliyetlerin İzmir Büyükşehir Belediyesi örneği ile değerlendirilmektedir. -Nitel araştırma yöntemi	İzmir Büyükşehir Belediyesi kapsamında yapılan bu çalışmada; yerel yönetimlerin engellilik alanında etki alanının arttığı, bununla birlikte birtakım eksikliklerinin olduğu sonucuna varılmıştır. Kentin, toplumsal farkındalığı artırma ve toplumsal koruma gibi hizmetlerde nispeten başarılı iken; kentsel tasarım, istihdam ve hak savunuculuğu alanlarında etkili bir uygulamanın olmadığı görülmüştür.

Sürdürülebilir Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Engelli Politikalarının Rolü: Belediyelerin Stratejik Planları Üzerine Bir Araştırma	Azizce Serap Tuncer	2022	Bu çalışmanın amacı; tesadüfi yöntemle seçilen, farklı ölçeklerdeki illeri temsil eden bazı belediyelerin 2020-2024 Stratejik Planları ve uygulama örneklerini değerlendirerek ve özellikle planlarda kentlerin “Engellilik Politikaları”nın hangi esaslara dayandığını bulmaktır. -Yöntem belirtilmemiştir.	Çalışmada, demokratik katılıma erişim vurgusu, engellileri öncelleyen pozitif ayrımcılığın bir temel değeri olarak belirlenmiştir. Engelli dayanışma merkezlerinin ve hizmet birimlerinin birçok belediyede etkin şekilde çalıştığı, engellilere dönük hizmetlerin planlarda genellikle yeterince yer bulduğu gözlemlenmiştir.
Engelsiz Kent Olma Yolunda Covid-19 Engeli	Fatma Hırlak Çam, Alper Bilgili	2022	Ankara’da yaşayan engelli bireylerin Covid-19 pandemi döneminde kentli haklarını kullanıp kullanmadığını belirleyerek süreçten nasıl etkilendiklerini değerlendirmektedir. Bununla beraber Ankara’da engelli bireyler için yapılan faaliyetlerin neler olduğunu araştırmak da çalışmanın bir diğer amacıdır. -Nitel araştırma yöntemi	Çalışmada, Ankara örneğinden yola çıkılarak Covid-19 salgını döneminde belediyenin engelli bireylere yönelik çalışmalarının kısıtlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu kapsamda, engelli bireylere temizlik malzemeleri, maske, dezenfektan gibi yardımlar yapılırken, aynı ve nakdi yardımlar yapılmadığı, süreç boyunca sosyalleşebilme konularında birtakım problemler yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır.
Ortopedik Engelliler İçin Erişilebilirlik: Trabzon Ortahisar Örneği	Zeynep Yılmaz Bayram, Elif Çoban	2022	Trabzon ilinin merkez ilçesi Ortahisar’da ortopedik engelli bireylerin kentsel hizmetlere erişiminde kentsel işlevlerin, mekânın ve ulaşım imkânlarının etkilerini belirlemektedir. -Mekânsal analizle birlikte yapılandırılmış görüşmeler de yapılmıştır.	Yapılan mekânsal analizler ve görüşmeler sonucunda, Ortahisar’da yaşayan engelli bireylere yönelik kentsel hizmetlerin yetersiz olduğu, özellikle toplu ulaşım imkânlarının ve mekânsal düzenlemelerin uygun olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca kent sakinlerinin ortopedik engellilere bakış açısının onların toplumsal yaşama katılımlarının önünde bir engel olduğu da görülmüştür.
Büyükşehir Belediyelerinde Engelli Vatandaşlara Sunulan Hizmetlerin Karşılaştırmalı Analizi	Hilmi Sözen	2023	Türkiye’deki 30 büyükşehir belediyesinin engelli vatandaşlara sunduğu hizmetlerin neler olduğunu tespit ederek, hizmetleri sınıflandırmak ve bu sınıflandırmaya dair karşılaştırmalı bir analiz yapmaktır. -Nitel araştırma yöntemi	Çalışmada, Türkiye’deki büyükşehir belediyelerinin engellilere ilişkin politikalarının çeşitlendiği görülmüştür. Ayrıca yapılan analizlerle engelli bireylere sunulan hizmetler açısından belediyeler arasında çeşitli benzerliklerinin ve farklılıklarının olduğu da fark edilmiştir.

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Ulusal literatür taraması dahilinde Türkiye’de yerel yönetimler alanında engelliliğe ilişkin çalışmalarda Tablo 2’de görüldüğü gibi çoğunlukla; belediyelerin engelli bireylere yönelik faaliyetleri kapsamında, ilgili

belediyelerin web sitelerinin, faaliyet raporlarının ve stratejik planlarının incelendiği görülmektedir. Bu çalışmalardan bazıları Türkiye'deki otuz büyükşehir belediyesinin tamamına yöneliktir (Uludağ Güler ve Çakı, 2021; Sözen, 2023). Bazıları ise başta İstanbul Büyükşehir Belediyesi (Gürek, 2015; Karaağaç, 2017; Kaya, 2018; Özbarış, 2019; Tınar, 2020) ve ilçe belediyeleri (Bulut Şimşek, 2020; Ercan, 2021) olmak üzere Ankara (Yücel Batmaz, 2018), İzmir (Alımanoğlu Yemişçi ve Gerşil Sarı, 2021) gibi şehirlere yöneliktir.

Belirtilenlerin dışında yukarıda yer alan Tablo 2'de yer verilen çalışmalardan yola çıkılarak genel bir çıkarımda bulunulduğunda; Türkiye'de büyükşehir belediyelerinin engelli bireylere yönelik hizmetlerinin; engelli bireylerin sosyal yaşama katılımlarında karşılaştıkları sorunlar dikkate alınarak sunulduğu söylenebilir (Alımanoğlu Yemişçi ve Gerşil Sarı, 2021:138). Bu hizmetler daha çok ulaşım-erişilebilirlik; eğitim; sağlık ve bakım; istihdam; sosyal yardım ve hizmetler vb. çerçevededir. Engelli bireylerin eşit bir şekilde kentsel hizmetlere fiziki, sosyal, ekonomik, politik ve psikolojik olarak entegrasyonlarının sağlanmasının (Henden Şolt, 2019:39-40) gerekliliği düşünüldüğünde haklıklarının olduğu ifade edilebilir. Zira yerel yönetimlerden beklenen de engelli bireyleri yaşamın her alanına dâhil etmek diğer bir ifadeyle toplumsal yaşama aktif katılımını sağlamaktır (Kavili Arap vd., 2021:153). Literatürdeki çalışmalar da genel olarak bu bilgiler temelinde olmakla birlikte bazı noktalarda farklılık göstermektedir. Bu bağlamda çalışmanın bir sonraki bölümünde hem uluslararası hem de ulusal literatürdeki çalışmalar karşılaştırılarak farklılıkları ve benzerlikleri açısından değerlendirilmektedir.

2.3. Uluslararası ve Ulusal Literatürde Yer Alan Çalışmaların Karşılaştırılmalı Olarak Değerlendirilmesi

Yukarıdaki tablolarda kısaca içerikleri ve odaklandıkları temel hususlar hakkında bilgi verilen çalışmalardan hareketle uluslararası ve ulusal literatürde yer alan çalışmalarda en çok vurgu yapılan konulardan birinin lojistik hizmeti olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu anlamda lojistik çerçevesinde sunulan hizmetler çok geniş yelpazede ve birbiriyle bağlantılı olsa da çalışmalarda genel olarak erişilebilirlik ve ulaşım (ulaşılabilirlik) açısından yoğunlaştığı görülmektedir.

Konuyla ilgili değinilmesi gereken hususlardan birisi de erişilebilirlik ve ulaşım (ulaşılabilirlik) kavramlarının mevcut literatürdeki kullanımının muğlak olması ve çelişkiler barındırdığının göze çarpmasıdır. Bu bakımdan bu çalışmada lojistik kavramıyla ifade edilmek istenen; hem toplu taşıma

hizmetlerinin (taşıtların, durakların, istasyonların, bekleme, aktarma, indirme-bindirme yerlerinin) engelli bireyler açısından kullanımına uygunluğuna hem de fiziki mekânların (örneğin; kaldırımlar, rampalar, merdivenler, açık ve yeşil alanlar/ park ve bahçeler, kamusal alanlar, kamu binaları, yaya geçitleri, araç park yerleri, kent mobilyaları, vb.) erişilebilir ve ulaşılabilir olmasıdır (Şat ve Göver, 2017:534; Henden Şolt, 2019:42). Hatta bazı çalışmalarda turistik alanların, plajların, tarihi yerlerin, sosyal yaşam alanlarının da bu açıdan değerlendirildiği görülmektedir.

Lojistik manada sunulan hizmetler engelli bireyler açısından bir bütün olsa da yapılan bazı çalışmalarda parçacıl olarak bakıldığı söylenebilir. Örneğin; Fırat (2009), Rahman ve Ohmari, 2014; Wu, Li ve Li (2017), Ren, Zhang, Xu ve Yang (2018), Wu, Liu ve Yuan (2020) tarafından hazırlanan çalışmalarda engelli bireyler açısından ulaşım konusuna yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmalarda genel olarak toplu ulaşım araçlarının engelli bireyler açısından değerlendirmesi yapılmakta iken, bu konuda mevcut projeler de incelenmektedir. Erişilebilirlik ve ulaşımın birlikte ele alındığı çalışmaların ise daha bir yoğun olduğu görülmektedir. Bu çalışmalar Çakır Sümer (2015); Babaoğlu (2018); Özteke Kozan vd., (2018); Negiz ve Nalbant (2019); Örtülü (2019); Bektaş (2021); Hacini, Bada ve Pihet (2022); Yılmaz Bayram ve Çoban (2022); Santoso (2023) gibi yazarlar tarafından farklı ülke, şehir ve ilçe örnekleri açısından değerlendirilmiştir.

Bu çalışmalardan en dikkat çekenlerinden biri Çakır Sümer'in (2015) yaptığı "Engelsiz Şehir" Kavramı Açısından Malatya" isimli çalışmadır. Gözlem ve görüşme yöntemi ile hazırlanan çalışmada Malatya'nın en hareketli alanlarında incelemeler yapılarak şehrin erişilebilirliği ve ulaşılabilirliği irdelenmiştir. Çalışmada en temelde engelli bireyler açısından otobüsler başta olmak üzere durakların, kaldırımların, yolların hala problem olduğuna değinilmiştir.

"Türkiye'de Anakentlerde Engellilere Yönelik Hizmetler ve Sorun Alanları" başlıklı çalışması ile belediyelerin engelliler açısından erişilebilirlik görevlerine değinen Babaoğlu (2018), ulusal engelliler veri tabanında yer alan engellilere yöneltilen sorular kapsamında değerlendirme yapmıştır. Burada engelli bireylerin hem fiziksel çevre düzenlemelerine yönelik düşüncelerine hem de toplu taşıma araçlarının kullanım durumuna yer vererek, "engelli bireylerin % 69'unun kaldırım ve yolların erişilebilir olmadığını, yaklaşık % 60'ının da kamu binalarının ya da yaşam alanlarının kendilerine uygun düzenlenmediğini" (Babaoğlu, 2018: 93-94) belirtmiştir.

Özteke Kozan ve diğerleri tarafından 2018 yılında, "Engelsiz Kent: Görme Engelli Bireylerin Kentlerde Yaşadığı Problemler" adlı çalışmada da

nitel araştırma yöntemi kullanılarak Konya, Mersin, Ankara, Elazığ, Eskişehir gibi Türkiye'nin farklı illerinde yaşayan 14 görme engelli bireyle görüşme yapılmış, ulaşım ve erişilebilirlik konusu ele alınmıştır. Yapılan araştırma sonuçlarında ise engelli bireylerin toplu ulaşım konusunda otobüslerde ve duraklarda sesli sistemin olmaması, yer bulmada yaşadığı güçlüklerden bahsettikleri aktarılmıştır (Özteke Kozan vd., 2018).

Negiz ve Nalbant tarafından 2019 yılında yayımlanan “Kentsel Mekânın Engelsizlik Açısından İncelenmesi: Isparta Örneği” başlıklı makale çalışmasında da nitel araştırma yöntemi ile yapılan görüşmelerde, “Isparta’yı Engelsiz bir kent olarak tanımlıyor musunuz?” (Negiz ve Nalbant, 2019:352) sorusuna yer verilmiştir. Görüşmeler sonucunda ise Isparta kentinin; engelli bireyler tarafından sokak ve kaldırımlar, resmi kurum ve daireler, park ve bahçe düzenlemeleri, kaldırımların esnaflar tarafından işgal edilmesi vb. sebeplerden ötürü ulaşım ve erişim açısından olumsuz değerlendirildiği ifade edilmiştir (Negiz ve Nalbant, 2019:352-353-354).

“Türkiye’de Engelli Politikaları ve Belediyelerin Rolü: Konya Büyükşehir Belediyesi Örneği” (Örtülü, 2019) isimli tez çalışmasında ulaşım konusunda yapılan değerlendirmede katılımcıların 19’u Konya Büyükşehir Belediyesi’nin ulaşım hizmetlerinden memnun olduğunu belirtirken, 4’ü memnun olmadığını dile getirmiştir. Yapılan görüşmede özellikle ulaşım konusunda şoförlerin anlayışlı olması gerektiği de belirtilmiştir (Örtülü, 2019: 90-91-92).

Bektaş’ın (2021) “Engelli Bireylerin Erişilebilirlik Problemine Yönelik Nitel Bir Araştırma: Ankara Merkez Örneği” adlı tez çalışmasında da ulaşım konusunun Ankara’da yaşayan engelli bireyler açısından erişilebilirlik çerçevesinde sorun olduğu belirtilmiştir.

Yılmaz Bayram ve Çoban’ın (2022) Trabzon ilinin merkez ilçesi olan Ortahisar’da mekânsal analizler ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanarak yaptığı “Ortopedik Engelliler İçin Erişilebilirlik: Trabzon Ortahisar Örneği” isimli çalışmada erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik konusu, detaylı bir şekilde irdelenmiştir. Konuyu üç temel açıdan değerlendiren çalışmada; taşıtlara erişim kapsamında toplu taşıma araçları, dolmuşlar, otoparklar ve durakların niteliği; yaya erişim ve dolaşım kapsamında yaya yollarının ve akülü şarj istasyonlarının niteliği; son olarak da kentsel hizmetlerin niteliği değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmelerde ise Ortahisar’da ortopedik engelliler açısından problemler olduğu görülmüştür (Yılmaz Bayram ve Çoban, 2022).

“The Mobility of People with Disability: Between Urban Accessibility and Urban Attractiveness. A Case Study From Algiers, Algeria” adlı çalışmada Cezayir’de tekerlekli sandalye kullanıcılarının kamusal alanlara erişiminde karşılaştıkları sorunlar, nitel ve nicel araştırma yöntemi ile ele alınmıştır. Cezayir’de 60 kişiden oluşan anket görüşmeleri neticesinde; görüşmecilerin %80’inin Cezayir’in kamusal alanda erişilebilirlik sorunu olduğunu düşündüğü aktarılmıştır. Çalışmada toplu taşıma; otobüs basamaklarının çok yüksek ve durakların çok az olmasından dolayı erişilemez ve kullanılamaz olarak tanımlanmıştır. Binalara ve mağazalara erişilebilirlik eksikliğinden bahsedilmiştir (Hacini, Bada ve Pihet, 2022:47).

Yakın bir zamanda yapılan çalışmalardan biri de benzer durumlara dikkat çekmektedir. Santoso (2023) tarafından “Accessibility Barriers of Wheelchair Users in Public Spaces” başlığı ile hazırlanmış olan çalışmada Endonezya (Surakarta)’da tekerlekli sandalye kullanıcılarının kamusal alanlara erişimde başkasının desteğine ihtiyaç duydukları, bu konuda fiziksel ve fiziksel olmayan engellerle karşılaştıkları belirtilmiştir.

Bahsedilen çalışmaların dışında da lojistik açıdan çok fazla örnek çalışma mevcuttur. Fakat genel olarak özellikle engelli bireylerin ya da onları temsil eden sivil toplum kuruluşlarının görüşlerine yer verilen ve mekânsal analizlerin yapıldığı çalışmalarda lojistik açıdan problemlerin var olduğu dikkat çekmektedir. Bu problemler engel durumlarına göre nispeten farklılık gösterse de hemen hemen tüm çalışmalarda; toplu ulaşım araçlarında yer bulma, sesli anons sistemlerinin bulunmaması ya da çalışmaması, akülü araçlar için akülü şarj istasyonlarının yetersiz olması (Çakır Sümer, 2015; Özteke Kozan vd., 2018; Bektaş, 2021; Kavili Arap vd., 2021), kamu binaları, park-bahçe gibi alanların engelli kullanımına uygun olmaması (Onur İnce vd., 2016; Santoso, 2023) , durakların bulunduğu yerin çukura denk gelebilmesi, kaldırımların problemlili olması, engelli otobüslerinin var olmasına rağmen çalışma saatlerinin sık olmaması yine otobüs rampalarının şoför yardımı olmadan kullanılmaması (Barkün, 2019; Hacini, Bada ve Pihet, 2022; Yılmaz Bayram ve Çoban, 2022) vb. olarak tespit edilmiştir.

Bununla birlikte özellikle ulusal literatürde belediyelerin kendi web siteleri ya da faaliyet raporlarının değerlendirildiği çalışmalarda (Bıçkı vd., 2016; Karaağaç, 2017; Kaya, 2018; Bulut Şimşek, 2020) lojistik açıdan olabilecek problemler pek dile getirilmemiştir.

Uluslararası ve ulusal literatür taraması neticesinde göze çarpan hususlardan biri de engelli bireylere yönelik sağlık hizmetleri konusudur.

“Sağlığa Uygun Kentler Bildirisi”⁵, “Atina Sağlıklı Kentler Deklarasyonu”⁶ ve Büyükşehir Belediyeleri Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği gibi uluslararası ve ulusal metinlerde yerel sağlık hizmetlerinin önemi (Ay, 2018:143) vurgulansa da sağlık hizmetleri literatürde yüzcysel kalmıştır. Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında sağlık hizmetlerine Özteke Kozan vd., (2018) ve Bektaş’ın (2021) genel sağlık hizmetleri çerçevesinde değindiği görülmektedir.

Bununla birlikte Babaoğlu (2018); Örtülü (2019); Alımanoğlu Yemişçi ve Gerşil Sarı (2021); Sözen (2023) gibi yazarlar ise çalışmalarında belediyelerin engelli bireylere yönelik sağlık hizmetlerine yer vermiştir. Örneğin, Babaoğlu (2018) çalışmasında belediye sınırlarında yaşayan engelli bireylerin taleplerinin önemine değinmiştir. Bu kapsamda TÜİK verilerinden yararlanarak engelli bireylerin belediyelerden en büyük taleplerinin sağlık hizmetine yönelik olduğunu belirtmiştir (Babaoğlu, 2018: 99).

Örtülü (2019) ise engelli bireylere yönelik sağlık hizmetlerini ele alırken hem faaliyet raporları üzerinden değerlendirme yapmıştır hem de engelli bireylerle yaptığı görüşmelere yer vermiştir. Görüşmeler çerçevesinde katılımcılara yöneltilen Konya Büyükşehir Belediyesi’nin sağlık hizmetlerinin değerlendirilmesine ilişkin sorulara, katılımcıların onu (10) tarafından verilen yanıtlarda sağlık hizmetlerinden bilgilerinin olmadığı için faydalanamadıklarının (Örtülü, 2019:92) belirtilmesi oldukça dikkat çekicidir. Zira ilgili belediyenin 2017 yılına ait faaliyet raporundan aktarılan “Sağlık Hizmetleri Alanında Yürütülen Hizmet ve Faaliyetler Konya Büyükşehir Belediyesi Sağlık İşleri Şube Müdürlüğü aracılığıyla bütün kesimlere sağlık hizmeti vermeyi amaçlayarak doktor, hemşire, ebe ve geçici personellerden oluşan sağlık ekibiyle hizmet vermektedir” (Örtülü, 2019:72) şeklindeki ve çalışmada yer alan benzer ifadeler sağlık hizmetlerinin işleyişinin olumlu olduğunu yansıtmaktadır. Bu bağlamda ulusal literatürde yer alan çalışmalarda genel olarak belediye hizmetlerinin web siteleri, faaliyet raporları çerçevesinde incelenmesi sonucu işleyişin olumlu olarak değerlendirilmesi ile engelli bireylerle yapılan görüşmeleri içeren çalışmalar kıyaslandığında çelişkiler göze çarpmaktadır.

Sözen tarafından 2023 yılında hazırlanan “Büyükşehir Belediyelerinde Engelli Vatandaşlara Sunulan Hizmetlerin Karşılaştırmalı Analizi” başlıklı doktora tezinde Türkiye’deki büyükşehir belediyelerinin tamamının engelli bireylere yönelik hizmetler kapsamında değerlendirdiği sağlık hizmetlerinin;

5 WHO tarafından 1990 yılında İtalya’da sağlıklı kentler grubundaki belediye başkanlarının katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir.

6 1998 yılında Yunanistan’da Avrupa kentleri belediye başkanlarının katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir.

tüm hizmet türleri arasında en az hizmet verilen alan olduğu tespit edilmiştir. Belirtilen çalışmalarda değerlendirilmeler göz önünde bulundurulduğunda belediyelerin engelli bireylere yönelik sunduğu sağlık hizmetlerinin daha sığ kaldığını söylemek mümkündür. Sağlık durumları daha kırılgan yapıda olan engelli bireyler açısından Sözen (2023:266)'in de belirttiği üzere daha etkin hizmetler geliştirilebilir.

Sağlık hizmetlerinin aksine istihdam konusunda yapılan çalışmalar lojistikten sonra yoğunlaşılan en önemli alanlardan birini oluşturmaktadır. Sendi ve Kerbler (2009); Oborenko ve Rivza (2018); Suci Selçuk (2019); Tınar (2020); Dönmez Kara (2021) da çalışmalarında istihdam konusuna odaklanmaktadır. Zira iş gücüne katılmanın her insanın hakkı olduğu düşünüldüğünde, engelli bireylerin de istihdam edilmesi hem onların çalışma haklarına kavuşması hem de toplumla olan adaptasyonları açısından önemlidir (Tınar, 2020:429). Bu açıdan bakıldığında istihdam engelli bireyler için bir hayli önemli olduğundan, literatürdeki çalışmalarda vurgulanması da kaçınılmazdır.

Bu noktada, Sendi ve Kerbler (2009) tarafından hazırlanan “Disabled People and Accessibility: How Successful Is Slovenia In The Elimination and Prevention of Built-Environment and Communication Barriers?” adlı çalışma dikkat çekmektedir. Hem engelli bireyler hem de onların temsilcileri ile anket yapılarak hazırlanmış olan bu çalışmayla, Slovenya’da yaşayan engelli bireylerin engelsiz erişim haklarının daha etkin bir şekilde hayata geçirilmesini sağlamak açısından, istihdam konusuna yer verilmiştir. Eğitim, öğretim ve istihdamın bir bütün olarak değerlendirildiği çalışmada yapılan anket çalışması sonuçlarında engelli bireylerin istihdam sorunun engelli bireyler tarafından %38, engelli bireylerin temsilcileri tarafından ise %54 olmak üzere yapıyı çevreden kaynaklı olduğu belirtilmiştir (Sendi ve Kerbler, 2009:130-131). Çalışmadan elde edilen veriler çerçevesinde aslında Slovenya’da istihdam sorunun mekânsal erişimden kaynaklı olduğu söylenebilir.

İstihdam konusunu ele alan çalışmalardan bir diğeri de Oborenko ve Rivza'nın (2018) çalışmasıdır. Bu çalışmada, nitel ve nicel yöntem kullanılarak Letonya’da engelli bireylerin istihdamı ele alınmıştır. Ayrıca çalışmada, belediyelerin engelli bireylerin istihdamını teşvik etmek için yeterince etkin olmadığı, yapılan anketlerde sadece %30'unun engelli bireyler için özel atölyeler oluşturduğu ve kendi kurumlarında iş imkânı yarattığı belirtilmiştir (Oborenko ve Rivza, 2018: 381).

Suci Selçuk'un (2019) yapmış olduğu “Engellilerin Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar: Çanakkale Belediyesi Örneği” başlıklı yüksek lisans

tezi, Çanakkale Belediyesi örneği kapsamında engelli bireylerin çalışma hayatına girerken ve çalışma hayatındayken karşılaştıkları problemleri ele almaktadır. Çanakkale Belediyesi'nde istihdam edilen 26 engelli bireyle yapılan görüşmede (mülakat) katılımcıların görüşlerine göre, engelli bireylerin iş hayatına girerken karşılaştığı en büyük problemin engeline uygun iş bulamaması olduğu belirlenmiştir (Suci Selçuk, 2019:99-100).

Doğrudan İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin engelli bireylere yönelik istihdam hizmetlerini ele alan çalışmasıyla, yerel yönetimlerin istihdam konusuna vurgu yapan Tınar (2020), İBB'nin Engelliler Müdürlüğü'nün çalışmalarını örnek olarak ele almıştır. Çalışmada, Tınar (2020:450-451) müdürlük tarafından engelli bireylere yönelik sunduğu hizmetler içerisinde istihdam hizmetinin de olduğunu; istihdam hizmetiyle engelli bireylere ekonomik, psikolojik ve sosyal destek açısından katkı sağladığını belirtmektedir (Tınar, 2020:451). Ayrıca çalışmada istihdam hizmetinin profesyonel bir şekilde ve bu konuda uzman kişilerce organize edildiği de ifade edilmektedir (Tınar, 2020:451). Çalışmanın "Engelliler Müdürlüğü, engellilik alanında yapmış olduğu çalışmalar ve yapılan bu çalışmaların genelde Türkiye'de bir ilk olmasından dolayı diğer belediyelere de rol model olmaktadır" (Tınar, 2020: 450) vurgusuyla İBB Engelliler Müdürlüğü'nün engelli bireylere yönelik istihdam hizmetleri başarılı olarak değerlendirilmiş olsa da bu durumu engelli bireylerin nasıl değerlendirdiğine dair bir veri yer almamaktadır.

Kavili Arap ve diğerlerine ait olan "Yerel Yönetimlerin Engelsiz Yaşam Hedefi: İzmir Büyükşehir Belediyesi Örneği" (2021) adlı çalışmada da belge analizi ve yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ile İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin engelli bireylerin istihdamına yer verilmiştir. Bu kapsamda çalışmada, "BŞB tarafından yürütülen engelli bireylerin istihdamına yönelik çalışmaların az" olduğu; İzmir Kent Konseyi ve İşkur iş birliğiyle düzenlenen panel ve kariyer günleri etkinliğine katılımın fazla olmasına rağmen, sadece 97 engelli bireyin istihdamının sağlandığı da belirtilmiştir (Kavili Arap vd., 2021:149).

Genel olarak istihdam konusunu ele alan literatürdeki çalışmalarda engelli bireylerin istihdamına yönelik hizmetler; biri büyükşehir belediyelerinde istihdam edilen engelli bireyler, diğeri büyükşehir belediyelerinin engelli bireylerin istihdamına yönelik hizmetleri olmak üzere iki açıdan değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda literatürde yer alan çalışmalarda büyükşehir belediyelerinin meslek edindirme kursları ve bu minvalde engelli bireylerin iş ve meslek analizleri (Babaoğlu, 2018:92) kapsamında gelişimlerine katkı sağlayacak nitelikte eğitim kurslarına değinilmektedir.

Örneğin Kalaycı ve Akin; 2019 yılında yayımladığı “Engellilere Yönelik Yerel Sosyal Hizmetlerde Belediyelerin Rolü: Malatya Büyükşehir Belediyesi Örneği” başlıklı çalışmasında, Malatya Büyükşehir Belediyesi’nin engelli bireylere yönelik meslek ve beceri kazanmaları için düzenlediği çeşitli türlerde destek programları ve eğitim kurslarını incelemektedir. Bu programların engelli bireylerin istihdamına doğrudan katkı sağladığını, bu yönüyle de belediyenin en önemli hizmetlerinden birini oluşturduğunu belirtmiştir (Kalaycı ve Akin, 2019: 271-272). Çalışmasını Kocaeli ili ilçelerinde yürüten Köksal (2021) da engelli bireylerin mesleki beceri kazandırma gibi kurs ve eğitimlerde engelli bireyleri iş hayatına dâhil etme oranının %60,1 (Köksal, 2021:110) gibi yüksek bir oran olduğunu belirterek Kalaycı ve Akin’in çalışmasını destekler niteliktedir.

Bu bakımdan literatürde, meslek edindirme kurslarının engelli bireylerin istihdamı açısından önemini vurgulayan çalışmalar olsa da (Karaağaç, 2017; Kalaycı ve Akin, 2019; Oborenko ve Rivza, 2019; Kavili Arap vd., 2021; Köksal, 2021) engelli bireylerin kurslardan istifade edebilmesi noktasında eksiklikler olduğunu dile getiren çalışmalar da mevcuttur. Misalen, Onur İnce ve diğerleri; 2016 yılına ait çalışmasında meslek edindirme kurslarından yararlanan engelli bireylerle istihdam oranlarının örtüşmesine vurgu yaparak, görüşme yapılan kişiler arasında belediyelerin meslek edindirme kurslarından yararlanma oranının %28,2 olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte her belediyenin sunduğu hizmetlerde meslek edindirme kurslarının önemli olduğunu belirtmesine rağmen engelli bireylerin bu hizmetlerden (yapılan duyuruların yetersiz olması, kursların eksikliği gibi nedenlerden) yeterli düzeyde yararlanamadığı da aktarılmıştır (Onur İnce vd., 2016:98).

Belirtilen çalışmalarda meslek edindirme kursları, atölye çalışmaları gibi eğitim niteliğindeki programların; engelli bireylerin iş hayatına dâhil olmaları sebebiyle istihdam kapsamında ele alınmasına rağmen bu kurs ve atölyeleri doğrudan engelli bireylerin eğitimi ile ilişkilendiren çalışmalar olduğu da görülmektedir. Bununla birlikte çalışmalarda bahsedilen kurs ve eğitim programları dışında engelli bireylerin eğitimine yönelik belediyelerin faaliyetlerine de yer verilmektedir.

Örneğin, Alımanoğlu Yemişçi ve Gerşil Sarı (2021) çalışmalarında İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin eğitim hizmetlerini değerlendirmektedir. Çalışmalarında eğitim hizmetlerinin ve eğitim hizmetlerinin bir parçası olan meslek edindirme kurs ve programlarının engelli bireylerin sosyal gelişimi açısından önemini vurgulamaktadır. Yazarlar; yapılan görüşmelerden aktardıkları “Eğitim konusu çok kıymetli, kişinin sosyal gelişimi, sosyalleşmesi

için çok önem taşıyan bir unsur” (Alımanoğlu Yemişçi ve Gerşil Sarı, 2021:139) ifadeleriyle de bu önemi desteklemektedirler.

Bu açıdan bakıldığında çalışmalarda üzerinde durulan engelsiz yaşam merkezleri ile mesleki beceri kazandırma kursları ve benzer mahiyetteki programların istihdam, eğitim ve sosyo-kültürel faaliyetler açısından köprü niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür. Tuncer (2022) “Sürdürülebilir Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Engelli Politikalarının Rolü: Belediyelerin Stratejik Planları Üzerine Bir Araştırma” isimli çalışmasında bu duruma değinmektedir. Bilgisayar, ebru, diksiyon, müzik, rölyef, ahşap, giyim üretim atölyesi, İngilizce, Arapça gibi çeşitli eğitim hizmetlerinin engelli bireylerin mesleki becerilerini geliştirmelerine yardımcı olduğunu belirterek kursların, engelli bireylerin sosyal aktivitelere katılımını sağlayarak sosyal entegrasyonlarını desteklediğini de dile getirmektedir (Tuncer, 2022:145). Bu minvalde, istihdam, eğitim ve sosyo-kültürel faaliyetlerin engelli bireylerin sosyal entegrasyonları açısından birbirinden bağımsız düşünülemeyeceği fark edilmektedir.

Bu durumu destekleyici biçimde Ay (2018) tarafından hazırlanan “Engellilere Yönelik Yerel Yönetim Hizmetleri: Bursa Büyükşehir Belediyesi Örneği” adlı tez çalışmasında Bursa Büyükşehir Belediyesi’nin Engelsiz Yaşam Merkezi bünyesinde açılan kurslar ve bu kapsamda projelere de yer vererek belediyenin engelli bireyler için sosyo-kültürel faaliyetlerini değerlendirmiştir (Ay, 2018:169-172). Bu anlamda Yücel Batmaz (2018), Kalaycı ve Akin (2019), Örtülü, (2019), Alımanoğlu Yemişçi ve Gerşil Sarı (2021) ve Söylemez (2021) tarafından yapılan çalışmalar da benzer örneklerle ve belediyelerin engelli bireylere yönelik çeşitli sosyo-kültürel faaliyetlerini ele alarak literatüre katkı sağlamaktadır. Ancak büyükşehir belediyelerinin geniş bir coğrafi alana hizmet sunduğu göz önünde bulundurulursa özellikle sosyo-kültürel faaliyetler alanındaki hizmetlerin tüm bölgelere yayılması noktasında sorunlar olacaktır. Zira meslek edindirme kursları, doğrudan sosyo-kültürel alana yönelik faaliyetlerin şehir ve merkezi bölgelerde yoğunlukta olması ve merkezden uzak kalan özellikle de kırsal bölgelerin bu hizmetlere erişimi konusunda yeterince bilgi bulunmamaktadır.

Literatürde yer alan Köksal’a ait çalışmada anket soruları arasında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi il mülki sınırları kapsamında engelli bireylere yönelik hizmetlerin eşit ve dengeli bir şekilde sunulup sunulmadığı (Köksal, 2021:105) değerlendirilse de sosyo-kültürel faaliyetler özelinde bir değerlendirme söz konusu değildir. Benzer biçimde Babaoğlu da çalışmasında anakentlerde engelli bireylere yönelik hizmetlerde yaşanan aksaklıkların bir kısmının 6360 sayılı yasa sonrası anakentlerin geniş hizmet alanlarından

sorumlu (Babaoğlu, 2018:101) olmasıyla ilişkilendirse de hizmet türüne özgü bir vurgu söz konusu değildir.

Tüm bunlardan hareketle literatürdeki çalışmaların tamamı göz önünde bulundurularak değerlendirme yapıldığında engellilik konusunun akademik alanda pek çok araştırmaya konu olduğu fakat yerel yönetimlerin engellilere yönelik hizmetlerini konu alan çalışmaların⁷ son dönemlerde artış gösterdiğini ifade etmek mümkündür. Bu çalışmalarda, engellilere yönelik yerel yönetim faaliyetleri farklı perspektiflerden ele alınsa da engelli bireylerin bakış açısına yer veren çalışmaların eksikliği de fark edilmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Engellilik, karmaşık ve çok yönlü bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle farklı disiplinler tarafından ve farklı perspektiflerden ele alınan disiplinler arası kimliğe sahip bir kavramdır. Engellilikle ilgili ilk çalışmalar ağırlıklı olarak tıbbi kökenli olmuştur. Ancak ilerleyen süreçte başta mimarlık olmak üzere mühendislik, kentsel tasarım, ulaşım sistemleri, şehir ve bölge planlama, sosyoloji, eğitim gibi disiplinler tarafından geniş bir yelpazede ve farklı açılardan ele alınmıştır. Yerel yönetimler alanındaki çalışmalar ise son dönemlerde yoğunlaşarak literatürde yer almaya başlamıştır.

Yerel yönetimler, halka en yakın birim olması ile hem engellilik hizmetlerinin sağlanmasında hem de engelli bireylerin toplumsal hayata katılımının sağlanmasında her zaman kritik bir role sahip olmuştur. Bu bağlamda engellilik literatürü ise yerel yönetimlerin uygulama alanları, politikaları ve toplumsal engellerin aşılmasına yönelik stratejilerini ele alan pek çok çalışmaya ev sahipliği yapmıştır. Özellikle 2006 yılında Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme'nin kabul edilmesi ile birlikte çalışmalar yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu çalışmada ise yerel yönetimlerin engellilik konusuna yoğunlaştığı dönemler dikkate alınarak mevcut uluslararası ve ulusal literatür incelenmiş, bu alanda gerçekleştirilen çalışmalar değerlendirilmiştir. Bu çalışmalarda konunun sosyal politika, sosyal belediyeçilik, belediyelerin engellilere yönelik hizmetleri, erişilebilirlik, engelsiz kent vb. başlıklarda ele alınsa da yerel yönetimlerin engelli bireylerin yaşam kalitesini arttırmaya yönelik politikalarını ve uygulamalarını ele aldığı görülmüştür.

7 Çalışmalar; sosyal politikalar, sosyal belediyeçilik faaliyetleri, belediyelerin engellilere yönelik hizmetleri, erişilebilirlik ve son zamanlarda engelsiz kentler başlıkları çerçevesinde ele alınmaktadır. Detaylı bilgi için tablo 1 ve tablo 2'deki çalışmaların başlıklandırılmalarına bakınız.

Çalışmalarda genel olarak en çok vurgu yapılan konulardan birinin lojistik hizmeti olduğu görülmüştür. Bu anlamda lojistik çerçevesinde sunulan hizmetler çok geniş yelpazede ve birbiriyle bağlantılı olsa da çalışmalarda genel olarak erişilebilirlik ve ulaşım (ulaşılabilirlik) açısından yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Ancak bu bağlamda erişilebilirlik ve ulaşım (ulaşılabilirlik) kavramlarının mevcut literatürdeki kullanımın muğlak olması ve çelişkiler barındırması göze çarpmıştır. Literatür taraması neticesinde göze çarpan hususlardan biri de engelli bireylere yönelik sağlık hizmetleri konusudur. Uluslararası ve ulusal metinlerde yerel sağlık hizmetlerinin önemi vurgulansa da sağlık hizmetleri literatürde yüzeysel kalmıştır. Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında sağlık hizmetlerine genel sağlık hizmetleri çerçevesinde değindiği görülmüştür. Sağlık hizmetlerinin aksine istihdam konusunda yapılan çalışmalar ise lojistikten sonra yoğunlaşan en önemli alanlardan birini oluşturmuştur. Engelli bireylerin de istihdam edilmesi hem onların çalışma haklarına kavuşması hem de toplumla olan adaptasyonları açısından önemlidir. Bu açıdan bakıldığında istihdam engelli bireyler için bir hayli önemli olduğundan, literatürdeki çalışmalarda vurgulanması da kaçınılmazdır.

Ayrıca literatürde yer alan çalışmalarda dikkate değer olan ve bu anlamda üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da yerel yönetimlerin engellilik alanındaki rolü, hizmetleri, ve uygulamaları kapsamında yapılan ampirik çalışma sayısının sınırlı olmasıdır. Genel olarak bakıldığında bu çalışmaların da bir kısmının seçilen bir belediyeyi bir veya birkaç hizmet açısından değerlendirirken, bir kısmının da konuyu engelli bireylerin bakış açısından ele aldığı görülmektedir. Dolayısıyla ileride yapılacak çalışmalarda engelli bireylerin görüşlerine yer verilmesi ve hizmet çeşitliliğinin dikkate alınması literatürdeki çalışmaların zenginliği açısından katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Abramova, S.B., N.L., Antonova, and A. D., Gurarii, “A Barrier-free Urban Space as an Indicator of Exercising the Right to the City by Individuals with Disabilities”, *IOP Conf. Series: Materials Science and Engineering*, 2020/962, pp. 1-7.
- Akgün, S., (2022). “*Dünya ve Türkiye Örnekleriyle Engelsiz Kent Uygulamaları*”, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
- Alımanoğlu Yemişçi, D. Ve G., Gersil Sarı, “Sosyal Belediyecilik Kapsamında Engelli Bireylerin Entegrasyonu: İzmir İli Örneği”, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 2021/12(2), ss. 125-153.
- Arslan, A., (2016). “*Belediyelerin Engellilere Yönelik Faaliyetlerinin Kurum İmaji Açısından Önemi: Samsun Büyükşehir Belediyesi Örneği*”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Konya.
- Ay, H., (2018). “*Engellilere Yönelik Yerel Yönetim Hizmetleri: Bursa Büyükşehir Belediyesi Örneği*”, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Uşak.
- Babaoğlu, C., “Türkiye’de Anakentlerde Engellilere Yönelik Hizmetler ve Sorun Alanları”, *TESAM Akademi Dergisi*, 2018 (Yerel Yönetimler Özel Sayısı), ss.79-110.
- Bannert, S., and A., Elnokaly, “Inclusive Design for a Barrier-Free City – Case study of the City of Lincoln, UK”, in *Include Asia 2013*, Hong Kong: Royal College of Art, pp. 163-175.
- Barkün, S., “Toplumsal Yaşama Tam Katılım İçin Erişilebilir Kentler: Zonguldak Örneği”, *Journal Of International Social Sciences Academic Researches Dergisi*, 2019/3(3), ss. 43-52.
- Bektaş, B., (2021). “*Engelli Bireylerin Erişilebilirlik Problemine Yönelik Nitel Bir Araştırma: Ankara Merkez Örneği*”, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Politika Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Bıçkı, D., H., Yetkin Şale, ve D., Ak, D., “Herkes İçin Erişilebilir Kentler: Muğla Örneği”, *International Journal of Social Science, The Journal of Academic Social Science Studies*, 2016/51 , p. 449-470.
- Biçer, M., (2022). “*Engelsiz Kent Tasarımında Yayanın Mekân Algısını Etkileyen Faktörlerin İrdelenmesi*”, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Bulut Şimşek, F., “Engellilere Yönelik Yerel Yönetim Çalışmaları: Ümraniye Belediyesi Örneği”, *Akademik Matbuat*, 2020/4(2), ss. 41-60.

- Çakır Sümer, G., “Engelsiz Şehir” Kavramı Açısından Malatya”, *Yönetim ve Ekonomi*, 2015/22(1), ss. 139-157.
- Danesharasteh, D., (2017). “Çocukların Sağlıklı Sosyal ve Fiziksel Gelişiminde Erişilebilir Kent Parklarının Etkisi: İran’da Tebriz Elgöli Parkı Örneği”, İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Dönmez Kara, C. Ö., “Türkiye’de Mekânsal Erişilebilirliği Sınırlayan Altyapı Eksikliklerinin Engelli İstihdamına Etkisi”, *Sosyal Güvenlik Dergisi / Journal of Social Security*, 2021/11(1), ss. 117-140.
- Emir, G., (2021). “Engelsiz Kentsel Duyu Mekânlarının Tasarım Sürecinde Beş Duyuda Mekân Algısı Deneyimlerinin Karşılaştırılması”, İstanbul Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kentsel Tasarım Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ercan, F. Z., (2020). “Beylikdüzü İlçesi’nin Erişilebilirlik Açısından İncelenmesi”, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Fırat, S., “Engelsiz Bir Kent Tasarlamada Yerel Yönetimlerin Önemi”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 2009/ 20(2), ss. 57-68.
- Gray, D. B., M. Gould, and E. Bickenbach, “Environmental Barriers and Disability”, *Journal of Architectural and Planning Research* 2003/20(1), pp. 29-37.
- Güneş, İ., (2019). “Kamusal Hizmet ve Alan Olarak Kent Parklarının Engellilere Uygunluğu: Adana İli Örneği”, *Adana Kent Sorunları Sempozyumu* (4. Türk Mühendis ve Odalar Birliği), 15-16 Mart 2019, Adana.
- Gürek, M., (2015). “Yerel Yönetimlerde Engelli Bireylerin Kentsel Yaşama Uyumu: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği”, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Güvenç, S. E., (2014). “Belediyelerde Engelli Personel İstihdamı, Sorunları ve Çözüm Önerileri”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İnsan Kaynakları Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Hacini, C. E., Y. Bada, Y. and C. Pihet, “The Mobility of People with Disability: Between Urban Accessibility and Urban Attractiveness. A Case Study from Algiers, Algeria”, *International Review for Spatial Planning and Sustainable Development A: Planning Strategies and Design Concepts*, 2022/10(2), pp. 38-57.
- Heiss, O., C. Degenhart, and J. Ebe, (2010). *Barrier-free Design: Principles, Planning, Examples*. Basel: Birkhäuser.
- Henden Şolt, B., “Çağdaş Kent Planlama Anlayışına Bir Örnek: Engelsiz Kent Yaklaşımı”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 2019/6(8), ss. 36-44.

- Hırlak Çam, F. ve A. Bilgili, “Engelsiz Kent Olma Yolunda Covid-19 Engeli”, *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*, 2022/14(Çalışmalar Özel Sayısı), ss. 603-623.
- Ikechukwu, A. A., A. O. Folaranmi, A. Philip, O.S. Ayodele, etc., “An Assessment of Ramp Designs as Barrier-Free Accesses in Public Buildings in Abuja, Nigeria”, *Humanities and Social Sciences*, 2015/3(2), pp. 75-82.
- Kalaycı, S., “Engelli Bireylerin Kamusal Hizmetlere Erişebilmesinde Belediyelerin Yeri”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2020/1(Özel Sayı), ss. 83-104.
- Kalaycı, S. ve A. Akin, “Engellilere Yönelik Yerel Sosyal Hizmetlerde Belediyelerin Yeri: Malatya Büyükşehir Belediyesi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 2019/22 (2), ss. 663-674.
- Kara, M. ve Erdem, A., D., (2022). “Türkiye’de Engellilerin Engelsiz Kent Tasavvurları”, *Kentsel Prizma ve Toplumsal Spektrum*, 1. Basım, ss. 115-145, ed. Muhammet Ferit Duman, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Karaağaç, Ş., (2017). “Sosyal Belediyecilik Anlayışı Üzerinden Engellilere Yönelik Hizmetler: İstanbul Engelliler Müdürlüğü Örneği”, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kavili Arap, S., E. Yücebaş, ve İ. Arap, “Yerel Yönetimlerin Engelsiz Yaşam Hedefi: İzmir Büyükşehir Belediyesi Örneği”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2021/9(1), ss. 139–156.
- Kaya, Ö., (2018). “Sosyal Belediyecilik Çerçevesinde Engellilere Sunulan Hizmetler: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği”, Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kreinbrook, A. T., (2007). “*A Barrier-Free Paradigm For Interdependent Living*”, Unpublished Master’s Thesis, University Of Maryland, College Park.
- Köksal, B., (2021). “Türkiye’de Engellilere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarında Belediye-Sivil Toplum İlişkisi: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.
- Negiz, N., ve M. Nalbant, M., (2019) “Kentsel Mekânın ‘Engelsizlik’ Açısından İncelenmesi: Isparta Örneği”, *Engellilerin İstihdamı ve Sosyal Koruma*, 1. Basım, ss. 347-360, ed. Yaşar Naci Önsal, Doğa Başar Sarıipek), Taem Yayınları, Ankara.
- Oborenko, Z., and B. Rivza, “Legal and Policy Framework of Employment for People with Disabilities in Latvia”, *19th International Scientific Conference “Economic Science for Rural Development”*. *Proceedings of the Conference*, 2018/49, 372-384.

- Onur İnce, H., C. Babaoğlu, ve A. Yaralı Akkaya, “Belediye Hizmetleri ve Engelli Vatandaşların Beklentileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma”, *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016/6(2), ss.86-109.
- Örtülü, S., (2019). “*Türkiye’de Engelli Politikaları ve Belediyelerin Rolü: Konya Büyükşehir Belediyesi Örneği*”, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Karaman.
- Özbarış, V., (2019). “*Kentli ve Engelli Hakları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü Uygulamaları*”, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Özteke Kozan, H., İ., H. Bozgeyikli, ve Ş. Kesici, “Engelsiz Kent: Görme Engelli Bireylerin Kentlerde Yaşadıkları Sorunlar”, *Kent Araştırmaları Dergisi (İdealkent)*, 2018/9(23), ss. 216-235.
- Piatta, F., (2010). “Rights in Action, Good practices for inclusive local governance in West Africa”, Handicap International, Regional DECISIPH Coordination West Africa, Senegal. p.140.
- Rahman, Md. M. and N. Ohmari, “Barrier-free Design for Unhindered Access for Pedestrian and Public Transportation: A Case on Dhakka City”, *Journal of Modern Science and Technology*, 2014/2(2), pp. 19-35.
- Ren, G., Zhang, T., L. Xu, and Y. Yang, “Transportation Demands of Low-Mobility Individuals: Case Study in Wenling, China”, *J. Urban Plann. Dev.*, 2018/144(4), pp. 1-12.
- Santoso, T. B., “Accessibility Barriers of Wheelchair Users in Public Spaces”, *Magna Scientia Research and Reviews*, 2023/08(01), pp. 092-101.
- Sendi, R., and B. Kerbler, “Disabled people and accessibility:: How successful is Slovenia in the elimination and prevention of built-environment and communication barriers?”, *Urbani Izziv*, 2009/20(1), pp. 123-140.
- Sözen, H., (2023). “*Büyükşehir Belediyelerinde Engelli Vatandaşlara Sunulan Hizmetlerin Karşılaştırmalı Analizi*”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı, Doktora Tezi, Konya.
- Söylemez, A., “Yerel Yönetimler ve Erişilebilir Kentler: Sağlıklı Kentler Birliği’ne Üye Belediyeler Örneği”, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 2021/13(24), ss. 78-88.
- Sözen, H., (2023). “*Büyükşehir Belediyelerinde Engelli Vatandaşlara Sunulan Hizmetlerin Karşılaştırmalı Analizi*”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı, Doktora Tezi, Konya.

- Suci Selçuk, D., (2019). “Engellilerin Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar:Çanakkale Belediyesi Örneği”, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- Sugawara, M., H. Nagano, T. Beppu, and T. Inagaki, “Practical Challenges of Creating and Managing the “Barrier-Free Basic Plan” for Better Accessibility in Cities by Local Governments in Japan”, *Studies in Health Technology and Informatics*, 2021/282, pp. 333–347.
- Şahin, H. ve Çiftiyıldız, K., “Engelsiz Kent Tasarımlarının Mevzuat Bakımından Değerlendirilmesi”, *Şura Akademi Dergisi*, 2024/5, ss. 037-050.
- Şat, N., ve T. Göver, “Engelliler İçin Belediyelerin Erişilebilirlik Sorumlulukları: Çorum Engel Haritası Projesi”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2017/10(1), ss. 521-541.
- Tınar, Y., “Yerel Yönetimlerce Engellilere Sunulan İstihdam Hizmetleri: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü Örneği”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi/Journal Of Social Policy Conferences*, 2020/78, ss. 429-453.
- Tuncer, A. S., “Sürdürülebilir Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Engelli Politikalarının Rolü: Belediyelerin Stratejik Planları Üzerine Bir İnceleme”, *Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (UNIKA Toplum ve Bilim) Dergisi*, 2022/2(2), ss.135-150.
- Uludağ Güler, Ç. ve N. Çakı, “Büyükşehir Belediyelerinin Engellilere Yönelik Hizmetlerinin İçerik Analizi Yöntemi ile Değerlendirilmesi”, *Coğrafi Bilimler Dergisi/ Turkish Journal of Geographical Sciences*, 2021/19(1), ss. 2-127.
- Vavilova, T. Y., I. V. Zhdanova, Y. A., Bakhareva etc., “Barrier-free Environment as an Indicator of Sustainable Development of the City. Priorities and Experience in Samara (Russia)”, *International Science and Technology Conference, Materials Science and Engineering*, 2021/1079, pp. 1-6.
- Wu, Y. J., W-J. Liu and C-H. Yuan, (2020). “A Mobile-based Barrier- Free Service Transportation Platform for People with Disabilities”, *Computer in Human Behavior*, 2020/107, pp. 1-10.
- Wu, C., J. Li and X. Li, “Using Community Planning Method to Improve Effect of Urban Barrier-free Transportation System”, *Transportation Research Procedia*, 2017/25, pp. 4330–4337.
- Yenipazarlı, A., F. Çondur ve N. Cömertler, “Engelli Bireylerin Kamu Hizmetlerinden Memnuniyeti: Nazilli İlçesi Örneği”, *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2020/7(2), ss. 77-93.
- Yılmaz Bayram, Z. ve E. Çoban, “Ortopedik Engelliler İçin Erişilebilirlik: Trabzon Ortahisar Örneği”, *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*, 2022/36(13), ss. 622-656.

Yücel Batmaz, N., “Engelsiz Kentlerin İnşasında Yerel Yönetimlerin Rolü: Etimesgut Belediyesi Örneği”, *Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı*, I. Cilt, 2018/4(1), ss. 239-255, ed. Mehmet Şahingöz ve Hanife Güz, Etimesgut Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları, Ankara.

